

Трухан
Олександр Феодосійович –

доцент кафедри методики
суспільно-гуманітарної
освіти та виховання ІППО
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
кандидат
педагогічних наук.
Коло наукових
зацікавлень: застосування
інформаційних технологій
у шкільній освіті;
теоретико-методичні
засади організації
сучасного уроку історії;
методичне та дидактичне
забезпечення роботи
з підручником та ДМК
на уроках історії;
розвиток професійних
компетентностей
учителя історії.

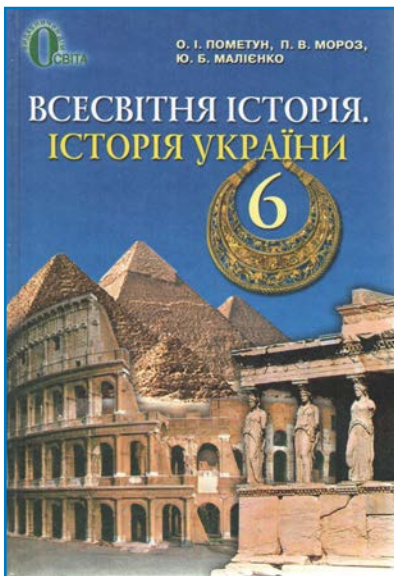
**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
КОМПЛЕКТ З КУРСУ
«ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» ДЛЯ 6-ГО
КЛАСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ:
ПОГЛЯД ПРАКТИКА ТА
НАУКОВЦЯ**

1. *Пометун О. І.* Всесвітня історія. Історія України : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів / О. І. Пометун, П. В. Мороз, Ю. Б. Малієнко. — К. : Освіта, 2014. — 256 с. : іл.
2. *Мороз П. В.* Всесвітня історія. Історія України. Зошит для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів 6-х класів : навч. посіб. - К. : Освіта, 2014. — 72 с. : іл. (5,26 др. арк.)
3. *Мороз П. В.* Всесвітня історія. Історія України. Робочий зошит. 6 клас : навч. посіб. для загальноосвіт. навч. закл. / П. В. Мороз, О. В. Галегова. — К. : Освіта, 2014. — 112 с. : іл. (9,7 др. арк.)
4. *Пометун О. І.* Викладання історії в 6 класі : посіб. для вчителя [Текст] / О. І. Пометун, П. В. Мороз, Ю. Б. Малієнко – К. : Бібліотека журналу «Історія та суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання» - № 3-4. – 2014. – 96 с. (7,02 др. арк.)

Оскільки саме зміст шкільних історичних курсів найбільше сприяє вихованню молодого покоління, головною їхньою метою є ознайомлення учнів зі світовим і вітчизня-

ним історичним досвідом, формування навичок ефективної праці й самоосвітньої діяльності впродовж усього життя, збереження і примноження цінностей національної культури та громадянського суспільства, розвиток і зміцнення єдиної, суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави як невід'ємної складової європейської та світової спільноти.

З 2014/15 навчального року в загальноосвітніх навчальних закладах впроваджено в навчальний процес навчально-методичний комплект «Всесвітня історія. Історія України» для учнів 6-го класу. *Актуальність його* зумовлена переходом до нової програми 2012 р., побудованої відповідно до Державного стандарту освіти 2011 р. Ця програма істотно відрізняється від попередньої як за змістом, так і за методикою проведення уроків.

Свій аналіз розпочнемо з підручника «Всесвітня історія. Історія України» (О. Пометун, П. Мороз, Ю. Малієнко). Кожен параграф підручника є цілісною системою компонентів змісту, що забезпечують розв'язання завдань конкретного уроку, орієнтовані на активну діяльність учня і, на нашу думку, можуть бути реально засвоєні всіма школярами на уроці. У підручнику вдало поєднано основний (інформаційний) текст, візуальний ряд, включно з поліграфічним дизайном, та методичну складову для опрацювання учнями й вчителем кожної теми та розділу загалом.

Аналіз структури підручника дає змогу стверджувати, що авторами закладена ідея активного залучення учнів до пізнання історії стародавнього світу на всіх етапах уроку.

Зокрема, передбачено роботу з документами, що забезпечуватиме набуття учнями важливих первинних дослідницьких навичок роботи з доступними джерелами знань, зокрема адаптованими уривками з історичних творів, ілюстраціями, картами тощо. Водночас у висвітленні основних понять курсу, складних історичних явищ оптимально поєднано науковість і доступність.

Систему пізнавальних завдань підручника можна розподілити за такими групами:

- завдання для опрацювання тексту, вміщені перед кожним пунктом на початку тексту (адже учні мають розуміти, навіщо вони опрацьовують той чи інший текст і яким має бути результат);
- проблемні завдання;
- завдання на розвиток критичного мислення учнів (подається через завдання «запитайте», «доведіть», «порівняйте», «висловіть власну думку»);

- завдання на осмислення нового матеріалу, вміщені всередині тексту пункту, найчастіше вони супроводжують документи й ілюстрації;
- різнорівневі завдання для повторення та осмислення результатів уроку, вміщені наприкінці параграфа.

Велика кількість різнорівневих завдань дає кожному вчителеві можливість організувати навчання відповідно до індивідуальних особливостей дітей та рівня класу. Виконання завдань передбачає диференціацію з урахуванням різного рівня розвитку дітей (з кількох запропонованих вони можуть вибрати простіший або складніший варіант). Завдання для учнів, котрі формулюються як «дайте власну оцінку», «висловіть своє ставлення, думку», «поясніть, як ви розумієте», «запропонуйте коментар до події, факту, явища», «поясніть, що тут є найціннішим і найважливішим саме для вас», «запропонуйте свій варіант розвитку подій» тощо, на нашу думку, передбачають оптимальне поєднання різних форм навчання: індивідуальної, парної, групової та колективної, що зазначено в інструкціях до виконання завдань. Це дуже важливо в контексті формування ключових, соціальної та громадянської компетентності учнів, на що націлює Державний стандарт освіти 2011 р.

З метою реалізації вимог компетентнісного підходу в підручнику як окрему структурну складову також уведено спеціальні уроки – *практичні заняття*. На нашу думку, це має забезпечити максимальні можливості самостійної роботи учнів як на уроці, так і вдома.

Виховна функція підручника полягає в тому, що його зміст спрямований на формування загальнолюдських цінностей, історичної (соціальної) самосвідомості учнів; виховання у них шанобливого та толерантного ставлення до історії, релігії, культури свого та інших народів світу; розвиток ціннісних орієнтацій і переконань, творчого й критичного мислення; художньо-естетичної культури.

Зауважимо, що *вперше в українському підручничотворенні з історії* після кожного розділу підручника подано спеціальну рубрику, присвячену пам'яткам культури стародавнього світу, які зберігаються в музеях України. Вона містить коротку інформацію та посилання на сайти музеїв, якими можна скористатись для уявних екскурсій, підготовки учнями повідомлень тощо. Ця рубрика, на нашу думку, сприятиме поглибленню пізнавального інтересу учнів, формуванню поваги до історичної науки, її пам'яток на теренах України, розвиток у шестикласників умінь використовувати додаткові джерела інформації. Таким чином, у підручнику поєднуються пізнавальна та виховна функції, посилюється вага світового контексту української історії.

Одним із найважливіших і водночас найскладніших завдань курсу історії стародавнього світу є створення в учнів цілісного уявлення про безперервний історичний процес. Для розв'язання цього завдання авторами підручника розроблено синхроністичну таблицю розвитку цивілізацій

стародавнього світу, унаочнену найяскравішими пам'ятками відповідних культур. Вміщена на першому форзаці ця таблиця допоможе учням зрозуміти цілісність історичного процесу, побачити вітчизняну історію в контексті світової.

Якісно нові підходи, реалізовані авторами у підручнику, зумовили необхідність розроблення певних рекомендацій для вчителів, які викладатимуть згаданий курс. Саме висвітленню нових ідей, підходів і методів викладання інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» присвячено посібник для вчителя «Викладання історії в 6 класі», що є частиною навчального комплекту. У першій частині посібника «Нові підходи до формування й реалізації змісту інтегрованого курсу історії в 6-му класі» висвітлено мету та завдання курсу, його зміст, особливості методів і форм навчання, схарактеризовано підручник із курсу та методику його використання на уроках, містить вказівки

щодо використання навчально-методичного комплекту в цілому, загальні методичні рекомендації до проведення різних типів уроків, використання сучасних методів та технологій навчання, а також способів роботи з різними джерелами історичної інформації.

Другу частину посібника «Методика проведення уроків з курсу» утворюють описи всіх уроків. Зауважимо, що ці описи відповідають принципам особистісно орієнтованого навчання та компетентнісного підходу. Принципово важливою є рубрика «Добрі поради», в якій автори намагалися роз'яснити вчителю певні особливості викладання відповідно до оновленого змісту та віку учнів. За пропонуваними авторами підходами до навчання забезпечення високої ефективності процесу й досягнення учнями високих результатів можливі тільки за умови свідомого застосування вчителем описаних методів та прийомів і його постійної уваги до середовища, в якому відбувається навчання.

Складовою навчально-методичного комплекту є навчальний посібник «Всесвітня історія. Історія України. Робочий зошит. 6 клас» (П. В. Мороз, О. В. Галегова). Він відповідає новій програмі з історії й схвалений для використання в загальноосвітніх навчальних закладах комісією з історії навчально-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України. Його головне завдання, як зазначають автори, – формування в учнів предметних компетенцій, передбачених державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів навчальної програми. Робочий зошит містить детальну пояснювальну записку, яка сприятиме ефективній роботі учнів з ним.

Характерною особливістю рецензованого робочого зошита є зосередження уваги як на знаннєвому компоненті (робота з понятійним апаратом, встановлення причинно-наслідкових зв'язків), так і на відпрацюванні навчально-пізнавальних умінь: картографічних, хронологічних, дослідницьких. Автори вдало використовують різні можливості, аби сформувати в учнів уміння працювати з текстом підручника, що полегшує засвоєння навчального матеріалу. Запропоновані завдання формують навички самостійної роботи з історичними текстами, джерелами, ілюстративним матеріалом, термінами, поняттями та ін. Зошит багатий на доцільно дібраний та яскравий ілюстрований матеріал, що сприяє зацікавленню учнів, поживленню

їхнього пізнавального інтересу. Рубрики «Пригадай і запиши», «Поміркуй», «Працюємо в парі чи групі» сприяють активній позиції учня на уроці. Цікавими є творчі завдання, в яких учні мають позиціонувати себе у відповідному історичному часі.

Частиною навчально-методичного комплексу з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» для 6 класу є також навчальний посібник «Всесвітня історія. Історія України. Зошит для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів 6-х класів» (П. В. Мороз). Він також рекомендований для використання в загальноосвітніх навчальних закладах комісією з історії навчально-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України і призначений для перевірки й оцінювання предметних знань і умінь учнів з історії.

На підставі проведеного нами аналізу можна стверджувати, що рецензований посібник професійно укладений, відповідає сучасним вимогам до видань такого типу й відображає стан сучасної теоретичної й прикладної тестології. Характерною особливістю є те, що посібник орієнтований на здійснення тематичного контролю та самоконтролю навчальних досягнень учнів 6-го класу. У посібнику передбачено такі види завдань: з вибором однієї правильної відповіді, з вибором

кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності, відкриті завдання.

Завдання рецензованого посібника охоплюють практично весь курс «Історія України. Всесвітня історія (інтегрований курс). 6 клас». Частина завдань має репродуктивний характер і дає змогу перевірити такі знання та вміння учнів: знання дат і хронологічних меж найважливіших історичних подій; знання фактів — місця, обставин, учасників, результатів подій; знання історичних понять, термінів. Кожен варіант містить завдання на перевірку картографічних умінь. Відкриті завдання орієнтовані на перевірку вмінь учнів характеризувати історичні події за пропонуваним планом. В основу цих завдань покладено звичні для школярів операції: аналіз, зіставлення та узагальнення. Мова видання, на думку рецензента, є зрозумілою для шестикласників.

Отже, можна зробити висновок, що навчальний комплект із курсу «Всесвітня історія. Історія України» для учнів 6-го класу є інноваційним освітнім продуктом та дає можливість якісно реалізувати мету й завдання сучасної освіти, проголошені Державним стандартом освіти та чинною програмою з історії для 6-го класу. Зауважимо, що рецензований навчально-методичний комплект з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України. 6 клас» відзначений дипломом «Лауреат конкурсу I ступеня» у номінації «Інноваційні засоби навчання, програми, проекти та рішення для впровадження в систему освіти» на Шостому Міжнародному форумі-презентації «Інноватика в сучасній освіті» в жовтні 2014 р.

